România postcomunistă – percepţii şi realităţi din perspectiva statutului de stat membru al UE*

Bogdan Ştefanachi

Introducere

„Frontierele politice s-au născut dintr-o evoluţie istorică şi etnică respectabilă, urmare a unui lung efect de unificare naţională; a face abstracţie de ele este imposibil. Însă în Europa de astăzi, frontierele vor trebui să fie din ce în ce mai puţin o barieră în calea schimbului de idei, de persoane şi de bunuri. Sentimentul de solidaritate al naţiunilor va ieşi victorios asupra naţionalismului deja depăşit. Pe aceste vechi temelii trebuie construită o nouă structură."[1] Noua structură propusă de Robert Schuman, deşi propunea solidaritatea şi cooperarea internaţională în vederea satisfacerii bunăstării publice şi pacificării continentului european, totuşi s-a încadrat în arhitectura geopolitică a Războiului Rece. Deşi nu era îndreptată împotriva cuiva, deşi nu avea caracter agresiv sau *imperialist*, noua Europă propusă de părinţii fondatori a devenit accesibilă ţărilor central şi est europene abia peste 50 de ani, odată cu sfârşitul confruntării ideologice est-vest.

Începutul anilor 1990 marchează orientarea estului continentului european către structurile euroatlantice şi lansarea parteneriatelor bilaterale cu Comunităţile Europene, urmate la scurt timp de declanşarea negocierilor de aderare. Poate, mai mult decât majoritatea ţărilor central şi est-europene candidate, România a văzut în relaţia cu Uniunea Europeană şansa extraordinară de a depăşi enormul handicap economic şi politico-social cu care se confrunta. Uniunea Europeană devine singura alternativă viabilă pentru creşterea economică susţinută (catching-up), precum şi pentru reformarea instituţională care să sprijine un astfel de proces[2]. Însă, deşi România este astăzi parte componentă a Uniunii Europene, problemele structurale (de natură economică, politică, socială, culturală, identitară) cu care ne confruntăm sunt departe de a fi soluţionate. Acceptarea *formei* negociate cu (UE), cu clubul ţărilor europene, trebuie neapărat să fie completată de un *fond* solid: *forma trebuie să capete conţinut* – altfel spus, există o

* ACKNOWLEDGEMENT: This paper was made within The Knowledge Based Society Project supported by the Sectoral Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number POSDRU ID 56815.

[1] Robert Schuman, *Pentru Europa*, Monitorul Oficial, Bucureşti, 2003, p. 21.

[2] Daniel Dăianu, Radu Vrânceanu, *România şi Uniunea Europeană. Inflaţie, balanţă de plăţi, creştere economică*, Polirom, Iaşi, 2002, pp. 18-22.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

interacţiune profundă între specificul naţional şi procesul de europenizare reflectată în modul în care se diminuează distanţa dintre nivelul declarativ şi cel pragmatic, dintre „formalitate şi realitate”[3]. Doar acest demers poate furniza acel *Big Push* de care are nevoie România pentru a reduce considerabil, în timp, decalajele politico-economice faţă de ţările europene avansate. Uniunea Europeană nu este însă un panaceu pentru dificultăţile cu care se confruntă România, ci oferă doar o reţetă de succes (cel puţin pentru moment) axată pe trei criterii – politic, economic şi privitor la acceptarea şi capacitatea administrativă de implementare a acquis-ului comunitar. Plecând de la interdependenţa structurală dintre UE şi noile state membre trebuie să evidenţiem potenţialul enorm pe care spaţiul comunitar îl proiectează asupra celui naţional, dar în acelaşi timp să evidenţiem că relaţia aceasta nu este una strict pasivă ci, dimpotrivă, ea depinde de modificările şi adaptările endogene (naţionale).

Uniunea Europeană – Statele Europei Centrale şi de Est: o relaţie necesară de putere

Atât pentru România, cât şi pentru toate statele din regiunea Europei Centrale şi de Est, UE a exercitat o influenţă deosebită prin intermediul condiţiilor de aderare care, la rândul lor au generat diferite metode şi modele de europenizare a ţărilor candidate. Plecând de la prevederile Tratatului privind Uniunea Europeană, conform cărora Uniunea este întemeiată pe principiile libertăţii, democraţiei, respectării drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, precum şi a statului de drept, orice stat european care respectă aceste principii poate solicita să devină stat membru al Uniunii. Însă, acest demers trebuie să fie precedat de îndeplinirea unei serii de criterii stabilite în decembrie 1993 de Consiliul European de la Copenhaga, din perspectiva cărora un stat candidat trebuie să aibă: a) instituţii stabile care să garanteze democraţia, statul de drept, drepturile omului, respectarea şi protecţia minorităţilor; b) o economie de piaţă funcţională, precum şi capacitatea de a face faţă presiunii concurenţiale şi forţelor pieţei din cadrul Uniunii; c) capacitatea de a-şi asuma obligaţiile de stat membru şi, în special, adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice şi monetare[4].

Aceste condiţii reflectă modul în care Uniunea Europeană se proiectează politic şi economic în spaţiul ex-comunist, având „menirea de a minimiza riscul ca noile state membre să devină instabile din punct de vedere politic şi să constituie o povară economică pentru ţările membre existente ale UE” mai mult, „condiţiile au fost formulate atât pentru a calma statele membre sceptice, cât şi pentru a îndruma ţările din Europa Centrală şi de Est”[5]. Pe de altă parte, capacitatea Uniunii de a accepta noi membri era mediată de menţinerea ritmului de integrare economică, reflectând potenţialul efect negativ al extinderii asupra politicilor şi insituţiilor europene.

[3] Geoffrey Pridham, *Designing Democracy. EU Enlargement and Regime Change in Post-Comunist Europe,* Palgrave Macmillan, Londra, 2005, p. 51.
[4] http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/conditions-for-enlargement/index_ro.htm.
[5] Heather Grabe, *Puterea de transformare a UE. Europenizarea prin intermediul condiţiilor de aderare în Europa Centarlă şi de Est,* Epigraf, Chişinău, 2008, p. 24.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

În raportul prezentat Comisiei Europene – „Extinderea Uniunii Europene. Realizări şi provocări" – Wim Kok susţinea că aderarea la UE reprezintă punctul culminant al visului acestor ţări de a se reîntoarce în Europa după divizarea artificială creată de Cortina de Fier. Aderarea lor la Uniune simbolizează revenirea în familia europeană, oferind un caracter stabil tinerelor democraţii din aceste ţări şi creând climatul necesar pentru realizarea unor economii de piaţă echilibrate din punct de vedere social. Aderarea aduce cu sine beneficii economice şi sociale care stau la baza dezvoltării democratice, oferind acces la piaţa unică şi la asistenţa financiară suplimentară. Ea oferă mai multe oportunităţi de investiţii directe şi refacere economică, un mediu de afaceri stabil şi politici sociale progresiste[6].

Aşadar, modelul european se constituie într-un factor de presiune pentru realizarea reformelor în Europa Centrală şi de Est iar, dintr-o astfel de perspectivă, trebuie să înţelegem europenizarea ca înglobând procesele de „(a) elaborare, (b) răpândire şi (c) instituţionalizare a regulilor, procedurilor, paradigmelor de politici, stilurilor, *modalităţilor de a face anumite lucruri*, normelor şi convingerilor oficiale şi neoficiale, care au fost în primul rând definite şi consolidate în procesul politic al UE, iar apoi încorporate în logica discursului, identităţilor, structurilor politice şi a politicilor publice interne (naţionale şi subnaţionale)"[7]. Este dincolo de orice îndoială că asemenea procese au determinat o serie de efecte profunde în statele candidate devenite ulterior state membre: în primul rând, europenizarea a generat *adaptarea imperativelor, a logicii şi a normelor UE la politica internă*; în al doilea rând, europenizarea poate *autoriza organismele implicate în procesul de modernizare* să modifice unele politici şi să reformeze instituţiile politice (*Europa* se transformă practic într-un factor extern de constrângere); în al treilea rând se constată, sub presiunea UE, *crearea unui spaţiu* în agenda politică destinat iniţiativelor noi, spaţiu construit pe reforme instituţionale cu un impact profund asupra mecanismului de elaborare a politicilor[8]. Această triplă transformare trebuie explicată utilizând o serie de concepte fundamentale precum: transferul de politici (dinspre UE spre statele membre sau dinspre statele dominante către celelalte sau dinspre coaliţiile dominante spre alte coaliţii), integrarea europenă (tradusă prin gradul de compatibilitate care se traduce prin aceea că neconcordanţa dintre procesele, politicile sau instituţiile la nivel european şi cel intern reprezintă condiţia necesară pentru apariţia schimbărilor de orice natură), tipul politicilor (prescriptive, prohibitive sau politici cadru), paradigmele politice (înţelese ca trăsături distinctive din cadrul structurii instituţionale normative a fiecărui domeniu de politici), comportamentul organizaţional (izomorfismul instituţional) şi stabilirea agendei (sub influenţa directă sau mediată a Uniunii Europene)[9].

Devine astfel evident faptul că relaţia dintre UE şi ţara candidată este una asimetrică şi interdependentă, fapt care a permis Uniunii Europene să „stabilească

[6] Wim Kok, *Enlarging the European Union. Achievements and Challenges*, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/past_enlargements/communication_strategy/report_kok_en.pdf, 21.

[7] Claudio M. Radaelli, „Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change", European Integration online Papers (EIoP), vol. 4, nr. 8, 2000, disponibil la http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-008.pdf.

[8] Heather Grabe, *Puterea de transformare*, pp. 65-6.

[9] Heather Grabe, *Puterea de transformare*, pp. 69-87.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

regulile jocului în condiţiile de aderare”[10]. Această relaţie de putere reflectă la o primă analiză ambivalenţa extinderii aşa cum a fost ea percepută la nivelul statelor Europei Occidentale (UE 15), înţelegând prin aceasta efectele sociale şi economice ale extinderii, precum şi impactul extinderii asupra instituţiilor şi politicilor UE; a fost mecanismul prin intermediul căruia Uniunea Europeană şi-a propus să menţină funcţional principiul coeziunii economico-sociale pe baza căruia să-şi continue dezvoltarea armonioasă. Dar, în acelaşi timp şi, mult mai important pentru statele foste comuniste, condiţionalitatea impusă de negocierile de aderare se transformă în principalul factor exogen care determină transformarea profundă a statelor Europei Centrale şi de Est din perspectivă constituţională, liberal-democratică, chiar dacă o parte importantă a acestei transformări s-a construit pe „imitaţia, reproducerea şi transplantul modelelor de instituţii democratice occidentale”[11]. Factorii externi ai condiţionalităţii pot fi extrem de vizibil analizaţi dacă facem referire la modificările instituţionale din cadrul statelor (candidate) membre, cu precădere la relaţia dintre componenta executivă şi cea legislativă, poziţia (tot mai importantă) a curţilor constituţionale precum şi la procesul de descentralizare reflectat în creşterea semnificaţiei administraţiei şi auto-guvernării regionale şi locale. Dar, efectul fundamental al relaţiei dintre UE şi statele Europei Centrale şi de Est este detectabil la nivel macro şi se referă la faptul că „forţele democratice din ţările postcomuniste au primit suport, încurajări şi stimulente pentru a face faţă ameninţărilor forţelor autoritare, populiste şi naţionaliste şi astfel, însăşi tranziţia democratică a fost consolidată”[12]. Din această perspectivă, elitele politice democratice din noile state membre se *europenizează,* devenind parte integrantă a structurii instituţionale şi ideologice a Uniunii Europene, orientată spre valorile democraţiei liberale, creând condiţiile pentru „constituirea unei comunităţi de valori, nu doar de interese”[13]. Apartenenţa la o asemenea comunitate nu rezolvă în manieră automată disfuncţiile politice şi economice încă detectabile în noile state membre, dar transformă o mare parte dintre problemele tradiţionale de politică internă în probleme mediate de interesul comunitar cu o expunere consistentă la analiza opiniei publice (europene, transnaţionale). De aceea, accederea în UE şi statutul de stat membru nu se constituie într-o soluţie prodigioasă pentru definitivarea procesului de democratizare (care va implica şi o reconfigurare a identităţii şi suveranităţii) ci reprezintă doar o „protecţie rezonabilă împotriva posibilelor dezastre viitoare”[14].

Uniunea Europeană şi România – de la principii la realităţi

În ecuaţia asimetrică a relaţiei stat membru – Uniunea Europeană trebuie să ne îndreptăm atenţia şi asupra primului termen, pentru că acesta se transformă în

[10] Heather Grabe, *Puterea de transformare*, p. 66.
[11] Wojciech Sadurski, Adam Czarnota, Martin Krygier (eds.), *Spreading Democracy and the Rule of Law? The Impact of Law, Democracy and Constitutionalism in Post-Comunist Legal Orders*, Springer, Dordrecht, 2006, p. 47.
[12] Sadurski, *Spreading Democracy*, pp. 47-8.
[13] Sadurski, *Spreading Democracy*, p. 48.
[14] Sadurski, *Spreading Democracy*, p. 48.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

elementul endogen fundamental pentru desăvârşirea procesului de integrare: condiţionalităţile negociate cu UE produc efecte cu o magnitudine minimă sau, dimpotrivă, maximă, funcţie de convergenţa dintre arhitectura socială-politică-economică profundă a statului membru şi principiile de funcţionare ale UE. Aşadar, faptul că România este stat membru al UE este o certitudine, dar întrebarea este *Ce fel de Românie se integrează în UE?*, sau altfel spus cărui sistem de valori aparţinem? Corespondentul concret al acestei întrebări vizează analiza modului pragmatic în care România devine parte integrantă a dialogului intercultural european, vizează analiza gradului în care România aparţine spaţiului valorilor europene.

Pentru a putea încerca un răspuns la aceste interogaţii trebuie să realizăm o radiografie (social-politică-economică) a spaţiului românesc, fiind o certitudine că fiecare naţiune care aderă la UE aduce cu sine propria sa specificitate. Astfel, identificarea naţională nu este contradictorie cu cea europeană ci, dimpotrivă, vine să o completeze, însă această completare nu trebuie în nici un caz să determine emergenţa unor forţe centrifuge care să pericliteze însăşi esenţa construcţiei europene.

Dificultăţile întâmpinate de fostele societăţi comuniste în a construi democraţia sau/şi economia de piaţă au readus în prim-plan discuţiile cu privire la relaţiile dintre economie, politică şi cultură, reflectate în relaţiile dintre succesul economic şi cultura politică (participativă) specifică democraţiei; dacă modelul european este unul cu un profund caracter democratic, succesul său poate deveni realitate, în statele Europei Centrale şi de Est, în măsura în care cultura politică majoritară este de natură participativă, ceea ce presupune implicarea cetăţenilor în activităţile de guvernare de la nivel local sau naţional[15]; din punct de vedere pragmatic, dimensiunile culturii politice pot fi analizate pe următoarele coordonate: interesul pentru politică, informarea pe teme politice şi conştinţele politice, eficacitatea politică (convingerea cetăţenilor că pot influenţa real procesul de decizie politică), încrederea în lideri ori instituţii politice sau suportul pentru regim (democraţie în acest caz: alegeri libere, multipartidism, separarea puterilor etc)[16].

Asumând o atare metodologie de cercetare şi evidenţiind relaţia profundă dintre democraţie (cultură politică participativă) şi performanţă economică, studiul intitulat *Viaţa socială în România urbană* a evidenţiat o serie de aspecte extrem de importante[17]. În primul rând, doar 20-25% dintre români declară că sunt mult sau foarte mult interesaţi de politic; un procent similar declară că nu sunt deloc interesaţi, iar aproximativ 50% se declară puţin sau deloc interesaţi în condiţiile în care media dezinteresului european nu depăşeşte 17%. Explicaţia unei astfel de stări de fapt rezidă pe de o parte în faptul că politicul este considerat un domeniu neimportant (din această perspectivă România se situează pe poziţia 77 din 81 de state analizate, cu mult sub nivelul înregistrat în statele UE 15) iar, pe de altă parte, deoarece este conceput mai curând ca un atribut al centrului. În al doilea rând, în ceea ce priveşte informarea şi cunoştinţele politice, se constată frecvenţe mai mari a informării prin canale mediatice decât prin canalul interpersonal şi, de asemenea, cunoaşterea de suprafaţă a conţinuturilor politice de

[15] Gabriel A. Almond, Sidney Verba, *Cultura civică*, Editura Du Style, Bucureşti, 1996.
[16] Almond, Verba, *Cultura civică*.
[17] Dumitru Sandu (coord.), *Viaţa socială în România urbană*, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 137-65.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

către cea mai mare parte a populaţiei (această cunoaştere reflectă numele unor figuri politice importante, aspecte legate de vot sau apartenenţa la UE sau NATO). Trebuie evidenţiat un aspect fundamental, pentru o strategie ulterioară de creştere a cunoaşterii politice care să genereze o cultură preponderent participativă, anume că există o relaţie liniară cu educaţia: cu cât persoanele sunt mai educate cu atât înregistrează scoruri mai mari. Consecinţa imediată a unui nivel scăzut de cunoaştere este reflectată în gradul extrem de mic al participării politice. Astfel, dacă excludem formele de participare *pasive* (informare prin mass-media) se constată că cea mai mare parte a cetăţenilor nu participă (*activ* politic): doar 9% au participat la o întâlnire politică, 6% au contactat un politician, 5% au luat parte la un protest sau demonstraţie politică, 6% la un miting electoral şi 2% au semnat o petiţie publică. Dacă luăm în considerare în simultan aceste forme de participare politică rezultă că 85% din populaţia urbană nu a participat, după 1990, la niciuna, 7% a participat la una, 4% la două şi 4% la trei sau mai multe.

Un alt aspect care trebuie evidenţiat, în cazul României, este cel al susţinerii populare pentru integrare. Astfel, 70-80% dintre români considerau că integrarea este un lucru bun sau foarte bun, depăşind cu mult media înregistrată în ţările care au devenit membre în 2004 (50%). Însă, din punctul de vedere al orientării cognitive, procentele sunt mult mai mici, foarte puţini români având cunoştinţe suficiente despre ceea ce este UE[18]. Mai mult, datele statistice relevă un grad ridicat al naţionalismului cultural, precum şi al celui xenofob: peste 35% dintre români consideră că oamenii care nu vorbesc limba oficială nu ar trebui să aibă drept de vot, iar peste 53% susţin că nicio organizaţie străină, cum ar fi Uniunea Europeană, nu ar trebui să le spună cum să-şi conducă ţara[19]. Conform unui Eurobarometru[20] din 2007, trei sferturi dintre cetăţenii UE consideră că persoanele cu un background diferit (etnic, religios sau naţional) îmbogăţesc viaţa culturală a ţării lor (49% consideră că asemenea persoane mai curând îmbogăţesc moştenirea naţională, iar 23% afirmă că îmbogăţesc profund această moştenire). Dacă cei mai mulţi dintre susţinătorii unei astfel de perspective sunt în Irlanda, Luxemburg, Franţa, Germania şi Finlanda (state din grupul UE 15), cele mai înalte niveluri de dezacord sunt specifice pentru Malta, Cipru, Bulgaria şi România. Acelaşi Eurobarometru evidenţiază că interacţiunea dintre cetăţenii aparţinând diferitelor culturi constituie o realitate europeană. Două treimi (65%) dintre respondenţii din cele 27 de state membre au fost capabili să invoce o astfel de interacţiune cu o persoană de altă religie, de altă etnie sau naţionalitate în ultimele 7 zile dinaintea realizării sondajului (primele locuri au revenit Luxembourg – 82%, Irlanda – 77%, Marea Britanie – 76% şi Austria – 75%). Dar, au fost şi patru state în care mai puţin de jumătate dintre cetăţeni au raportat astfel de interacţiuni cu persoane provenind din culturi diferite: Bulgaria, Polonia, România şi Estonia (care cu doar 44%, respectiv 43% s-au clasat pe ultimele două locuri).

[18] Eurobarometer 62, *L'opinion publique dans l'Union Européenne*, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb62first_fr.pdf.

[19] Alina Mungiu-Pippidi, *Politica după comunism*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, pp. 186-87.

[20] Flash EB Series #217, *Intercultural dialogue in Europe*, 2007, http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_217_sum_en.pdf.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

Nu neapărat ca o reflectare a precarităţii culturii politice, ci poate mai curând ca o stare profundă care trebuie surmontată prin reforma endogenă sub presiunea condiţiilor negociate cu UE, un studiu al Eurostat relevă că România este ţara din Uniunea Europeană cu cele mai proaste condiţii de trai[21]. Potrivit acestui studiu, 43% dintre români nu au toaleta în casă, iar 41% trăiesc în case fără duş. Prin comparaţie, în Bulgaria, 26% dintre cetăţeni nu au toaletă, iar 15% nu au duş sau baie iar, în multe ţări europene precum Belgia, Danemarca, Germania, Spania, Franţa, Irlanda, Italia, procentul de cetăţeni care trăiesc fără aceste condiţii minime este sub 1%. De asemenea, doar 4% dintre cetăţenii europeni trăiesc în case în care nu există toaletă, iar 3% în locuinţe în care nu există duş sau baie. Aceeaşi statistică arată că, la nivel european, una din şase persoane trăieşte într-o locuinţă supraaglomerată, însă proporţia de cetăţeni care au astfel de probleme variază de la stat la stat, în Romania 55% dintre cetăţeni trăind în locuinţe supraaglomerate.

Distanţa dintre Uniunea Europeană şi realităţile din România se reflectă şi în rata extrem de redusă a prezenţei la vot pentru alegerea eurodeputaţilor: alegerile europene din 2009 au înregistrat prezenţa la vot a 27,67% dintre alegători, în scădere uşoară faţă de alegerile din 2007, care au înregistrat o prezenţă de 29,46%, în condiţiile unei medii europene de 43%. Această realitate politică reflectă interesul scăzut al partidelor politice, precum şi al mass-media, pentru alegerile europene, considerate a fi alegeri naţionale de grad secund, dar şi faptul că UE este din punct de vedere instituţional şi psihologic mult prea departe de cetăţeni, fapt care o face greu de înţeles şi evaluat[22]. Din cauza unei astfel de percepţii, alegătorii români se simt prea puţin reprezentaţi de sistemul politic european, înţelegând prin aceasta că „Uniunea Europeană este încă o entitate suficient de îndepărtată şi distantă, astfel că principalele motivaţii ale prezenţei/absenţei la vot depind de o multitudine de factori legaţi de sistemul politic naţional”[23].

Pentru eliminarea acestei divergenţe, România trebuie să accelereze procesul de implementare a unei strategii de comunicare a implicaţiilor statutului de stat membru al UE, care să se concentreze pe realizarea următoarelor obiective: a) îmbunătăţirea înţelegerii şi cunoaşterii publice a Uniunii Europene; b) explicarea implicaţiilor accederii în Uniunea Europeană, prin evidenţierea drepturilor şi obligaţiilor din perspectiva mecanismelor care le oferă substanţă[24].

Un rol deosebit de important revine, în acest context, al unei strategii descentralizate, societăţii civile, care, prin intermediul organizaţiilor non-guvernamentale, trebuie să provoace dezbateri publice, trebuie să susţină campanii de informare care să

[21] http://www.mediafax.ro/english/romania-has-worst-housing-conditions-in-eu-eurostat-8006303/.

[22] Andreas Follesdal, Simon Hix, ”Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik”, *European Governance Papers*, nr. C-05-02, http://www.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-connex-C-05-02.pdf.

[23] Cristina Stănuş, „Eficacitatea votului, mândria de a fi cetăţean european şi prezenţa la vot la alegerile europene din 2009”, în Mircea Tomşa, Andrei Gheorghiţă, Claudiu D. Tufiş (coord.), *Alegerile pentru Parlamentul European. România 2009,* Editura Polirom, Iaşi, 2010, p. 126.

[24] O astfel de abordare ar putea să se bazeze pe dezvoltarea liniilor directoare propuse de Comisia Europeană în *The communication strategy for the fifth enlargement*, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargement_process/past_enlargements/communication_strategy/index_en.htm.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

vizeze reducerea decalajului dintre percepţia şi realitatea procesului de integrare europeană (deşi România este stat membru, integrarea trebuie încă înţeleasă ca un proces aflat în desfăşurare). Eurobarometrele arată că un grad ridicat de cunoaştere al UE implică şi o imagine pozitivă despre Uniune; în cazul României (care, cu 63% dintre cetăţeni apreciind pozitiv Uniunea Europeană, se plasează pe primul loc între statele membre), inversarea raportului provine din faptul că Uniunea Europeană este înţeleasă doar în termeni de drepturi nu şi de obligaţii, în termeni de beneficii, nu şi de costuri, având de-a face cu un efect de „lună de miere" în relaţia cetăţenilor români cu Uniunea (datorat în principal lipsei de informaţie şi dificultăţii în a înţelege cum funcţionează sistemul european)[25].

Efecetele pozitive ale integrării europene pot să capete relevanţă şi consistenţă cu atât mai pregnant cu cât ele vor fi rezultatul convergenţei dintre principiile, valorile şi obiectivele europene, pe de o parte, şi compatibilizarea politică a spaţiului naţional (românesc), pentru a permite performanţa instituţională şi economică a acestora, pe de altă parte.

Concluzii

Cele spuse până acum nu se constituie într-un argument pentru diminuarea diferenţelor dintre statele membre ale Uniunii Europene sau într-un argument pentru eliminarea specificului naţional (pe care trebuie să şi-l asume şi susţină fiecare stat membru), ci reprezintă doar imaginea compromisului rezonabil pe care trebuie să şi-l asume statele membre. Datele din Eurobarometre reliefează chiar faptul că cetăţenii europeni evaluează UE din perspectiva a două criterii: economic şi instituţional-politic. Astfel, „în timp ce vest-europenii evaluează în mod dominant Uniunea Europeană în termeni economici bazându-se pe *output*-ul instituţiilor, est-europenii includ în evaluările lor percepţii ale caracterului democratic al Uniunii, introducând în model elementul de calitate a reprezentării"[26]. Din această perspectivă generală, aceleaşi Eurobarometre care au măsurat opinia publică în legătură cu valorile şi orientările personale, sociale şi politice în ţările UE 15, UE 25 (+2) relevă asemănări dar şi deosebiri importante: a) europenii consideră familia mai importantă decât chestiunile legate de sănătate, prietenie etc., iar stabilitatea financiară este considerată mai importantă decât religia; b) pacea este valoarea socio-politică cea mai importantă, urmată de respectul uman şi de drepturile omului, în ţările care sunt deja membre. În ţările candidate drepturile omului sunt considerate cele mai importante – domeniu în care aceste ţări sunt criticate de Comisia Europeană. De asemenea, este perceptibilă diferenţa dintre vechii şi noii membrii; pentru cetăţenii Vechii Europe, valorile politice precum democraţia, statul de drept sunt considerate definitorii, pe când cetăţenii statelor ultimului val de extindere consideră că valorile care le reprezintă cel mai bine ţara sunt unele mai generale, precum pacea sau religia; c) în ţările devenite membre în 2004, precum şi în cele candidate, Uniunea Europeană este un sinonim pentru democraţie, stat de drept şi, cel mai

[25] Cristina Stănuş, „Eficacitatea votului", p. 125.
[26] Cristina Stănuş, „Eficacitatea votului", p. 109.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

important, pentru drepturile omului ca valoare fundamentală a Uniunii Europene; d) diferenţe apar şi în chestiunile legate de implicarea socială; în timp ce atât în ţările membre cât şi în cele candidate „hobby-politics" este considerată ca cea mai puţin populară activitate voluntară, cetăţenii statelor UE optează pentru participarea în cluburi şi asociaţii ca formă de activitate socială, pe când cei din ţările candidate (sau din noile state membre) aleg mai curând activităţile religioase; e) în jur de 6 din 10 cetăţeni consideră că ar dori să înveţe şi alte limbi străine; cele mai importante argumente sunt legate de posibilitatea găsirii unui loc de muncă, în ţările candidate şi în cele ale ultimei extinderi, pe când călătoriile şi satisfacţia personală au un rol predominant în UE 15; f) UE se confundă cu prosperitatea economică, susţin 30% dintre cetăţenii noilor state membre şi doar 19% dintre cetăţenii UE 15[27].

Pe baza acestor deosebiri trebuie explicate şi eventualele pericole care planează asupra procesului de integrare, cel mai vizibil fiind euroscepticismul, atât la nivelul statelor vechi, cât şi la nivelul celor noi devenite membre. Pentru a diminua un eventual val de neîncredere cu privire la efectele pozitive ale apartenenţei la UE (pe fondul aşteptărilor extrem de mari care caracterizează spaţiul românesc) accentul trebuie pus pe strategia de informare, deoarece sudiile au demonstrat că educaţia şi atitudinile prodemocratice (care la rândul lor reflectă un nivel ridicat de educaţie) constituie, alături de sexul masculin, principalele coordonate ale temperării euroscepticismului[28].

Pe de altă parte, mai ales pe fondul crizei economice globale, atitudinea cetăţenilor europeni faţă de extinderea Uniunii Europene s-a modificat în ultimii ani, prevalente devenind deziluzia sau chiar ostilitatea deschisă, din cauza „răspândirii percepţiei conform căreia extinderea a favorizat în manieră asimetrică noile state membre care au reuşit să exploateze costurile reduse ale propriei lor înapoieri economice/sociale, transformând astfel procesul într-unul de sumă zero pentru statele UE 15"[29]. De aceea, România va trebui să facă faţă şi tendinţei ascendente a curentului eurosceptic din rândul cetăţenilor statelor membre ale UE, tendinţă evidenţiată de consecinţele negative ale extinderii, majoritatea respondenţilor evidenţiind următoarele consecinţe: extinderea face mai dificilă luarea deciziilor într-o Uniune Europeană lărgită, extinderea este foarte costisitoare pentru ţara lor, mulţi cetăţeni din noile state membre se stabilesc în ţara lor, deschiderea frontierelor face mai dificilă combaterea criminalităţii şi traficului ilegal de droguri; de asemenea, o minoritate semnificativă de respondenţi a fost de părere că extinderea: determină o creştere a şomajului în ţara lor şi reduce standardul de protecţie socială.

Mai mult chiar, statutul de membru al Uniunii Europene determină creşterea fluxurilor de capital şi accelerarea creşterii economice, fapt care poate adânci distanţa dintre statele foste comuniste – „creşterea nivelului veniturilor la care se adaugă accelerarea creşterii economice cu 1,2% va mări ecartul dintre cele 8 state Central

[27] Eurobarometer 2003.5, *Identities and values in the acceding and candidate countries*, http://ec.europa.eu/ public_opinion/archives/cceb/2003/cceb_2003.5_identity.pdf.

[28] Florin Feşnic, „Determinanţi ai euroscepticismului în România", în Mircea Tomşa, Andrei Gheorghiţă, Claudiu D. Tufiş (coord.), *Alegerile pentru Parlamentul European. România 2009*, Editura Polirom, Iaşi, 2010, pp. 129-46.

[29] Alberto Quadrio Curzio, Marco Fortis (eds.), *The EU and the Economies of the Eastern European Enlargement,*: Physica-Verlag, Heidelberg, 2008, p. 29.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

Europene (Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia şi Slovenia) şi celelalte ţări Central şi Est Europene astfel că, în următorii 20 de ani diviziunea actuală dintre Europa Occidentală şi Europa Centrală şi de Est va fi înlocuită de divizarea dintre Europa Centrală şi de Est pe de o parte şi, Europa de Est, pe de altă parte"[30]. Un astfel de scenariu poate fi depăşit prin asumarea unei strategii (din care să facă parte şi România) construită pe trei piloni: asumarea unor politici economice şi continuarea reformelor pentru a crea cadrul instituţional şi fundamentul macroeconomic pentru creştere economică şi pentru creşterea standardului de viaţă; integrarea profundă (până la nivelul Uniunii Economice şi Monetare) în Uniunea Europeană care să reflecte ajustările instituţionale necesare; dezvoltarea relaţiilor de cooperare regionale pentru a reduce potenţialul conflictelor (regionale) şi pentru creşterea perspectivelor de dezvoltare[31].

Aşadar, şi pentru România, Uniunea Europeană poate şi trebuie să constituie un catalizator pentru valorile democratice, pentru respectarea drepturilor omului şi pentru prosperitatea economică, însă doar în măsura în care, în primul rând atitudinal şi apoi instituţional, va reuşi să definească şi să implementeze o strategie care să asigure convergenţa cu standardele şi valorile europene.

Bibliografie

Almond, Gabriel A., Verba, Sidney, *Cultura civică*, Editura Du Style, Bucureşti, 1996.

Curzio, Alberto Quadrio, Fortis, Marco (eds.), *The EU and the Economies of the Eastern European Enlargement*, Physica-Verlag, Heidelberg, 2008.

Dăianu, Daniel, Vrânceanu, Radu, *România şi Uniunea Europeană. Inflaţie, balanţă de plăţi, creştere economică*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

Feşnic, Florin, „Determinanţi ai euroscepticismului în România", în Tomşa, Mircea, Gheorghiţă, Andrei, Tufiş, Claudiu D. (coord.), *Alegerile pentru Parlamentul European. România 2009*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.

Follesdal, Andreas, HIX, Simon, „Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik", *European Governance Papers* No. C-05-02, http://www.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-connex-C-05-02.pdf.

Grabe, Heather, *Puterea de transformare a UE. Europenizarea prin intermediul condiţiilor de aderare în Europa Centarlă şi de Est*, Editura Epigraf, Chişinău, 2008.

Kok, Wim, *Enlarging the European Union. Achievements and Challenges*, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/past_enlargements/communication_strategy/report_kok_en.pdf.

Landesmann, Michael A., Rosati, Dariusz K. (eds.), *Shaping the New Europe. Economic Policy Challenges of European Union Enlargement*, Palgrave Macmillan, London, 2004.

Mungiu-Pippidi, Alina, *Politica după comunism*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002.

[30] Michael A. Landesmann, Dariusz K. Rosati (eds.), *Shaping the New Europe. Economic Policy Challenges of European Union Enlargement,* Palgrave Macmillan, Londra, 2004, p. 308.

[31] Landesmann, *Shaping the New Europe*, pp. 308-310.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)

Pridham, Geoffrey, *Designing Democracy. EU Enlargement and Regime Change in Post-Comunist Europe*, Palgrave Macmillan, Londra, 2005.

Radaelli, Claudio M., „Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change", European Integration online Papers (EIoP), vol. 4, nr. 8, 2000, disponibil la http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-008.pdf.

Sadurski, Wojciech, Czarnota, Adam, Krygier, Martin (eds.), *Spreading Democracy and the Rule of Law? The Impact of Law, Democracy and Constitutionalism in Post-Comunist Legal Orders*, Springer, Dordrecht, 2006.

Sandu, Dumitru (coord.), *Viaţa socială în România urbană*, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

Schuman, Robert, *Pentru Europa*, Monitorul Oficial, Bucureşti, 2003.

Stănuş, Cristina, „Eficacitatea votului, mândria de a fi cetăţean european şi prezenţa la vot la alegerile europene din 2009", în Tomşa, Mircea, Gheorghiţă, Andrei, Tufiş, Claudiu D. (coord.), *Alegerile pentru Parlamentul European. România 2009*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.

****Criteriile de la Copenhaga*, http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/conditions-for-enlargement/index_ro.htm.

****Identities and values in the acceding and candidate countries*, Eurobarometer 2003.5, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/cceb/2003/cceb_2003.5_identity.pdf

****Intercultural dialogue in Europe*, 2007, Flash EB Series #217, http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_217_sum_en.pdf.

****L'opinion publique dans l'Union Européenne*, Eurobarometer 62, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb62first_fr.pdf.

BDD-V320 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:48 UTC)